

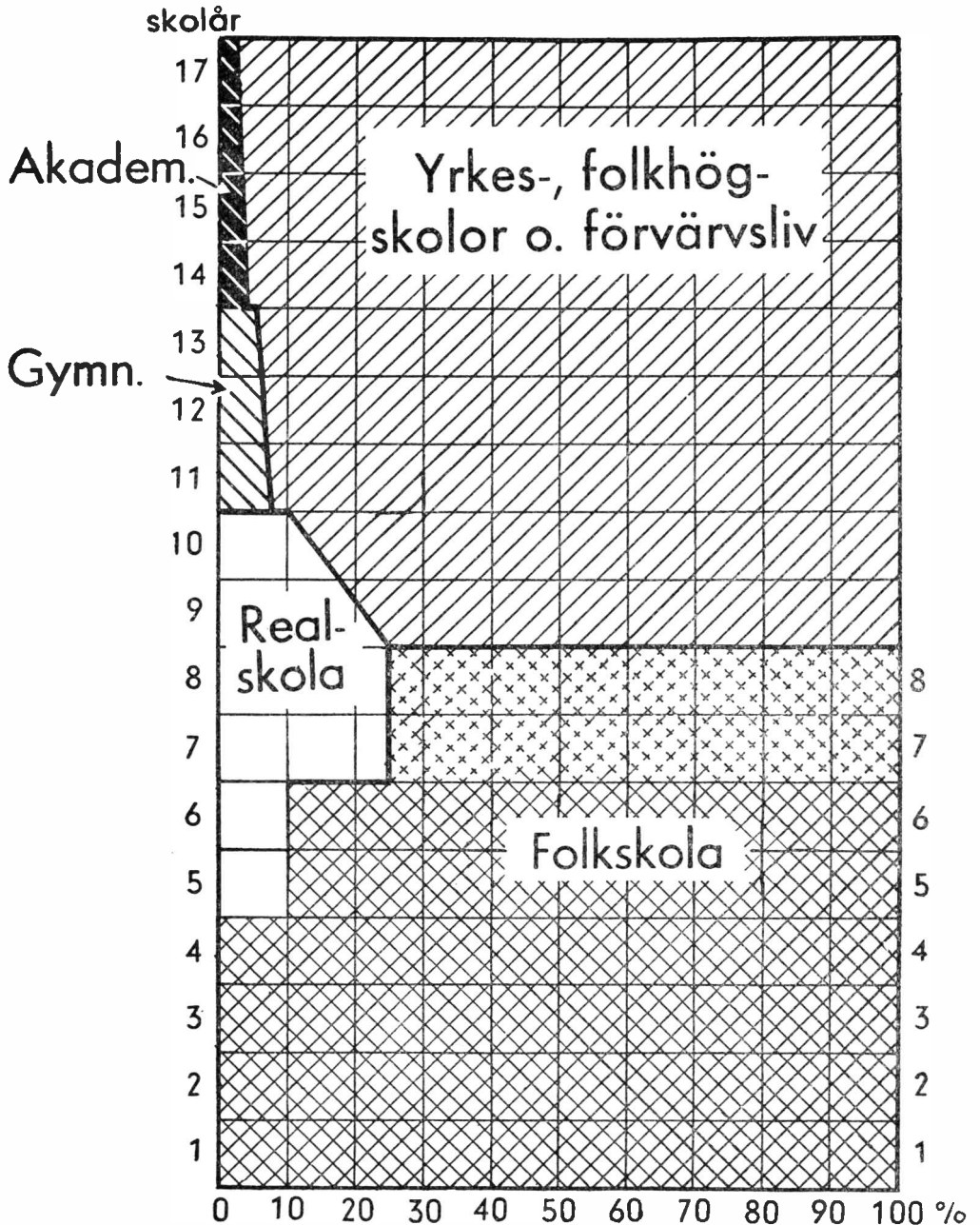
Nr 96.

Av herr **Malmberg** i Skövde **m. fl.**, om utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan.

Behovet av bättre och rikare utbildningsmöjligheter för vår ungdom i mera mogen ålder gör sig i våra dagar starkt gällande. Ett relativt litet antal av varje årsklass svensk ungdom söker sig till högre studier, och för den övriga delen äro utbildningsmöjligheterna ganska begränsade, såväl kvalitativt som kvantitativt. Fördelningen av en lärjungeårgång på huvudsakligen teoretiska studiebanor framgår av diagram å s. 2.

Som diagrammet utvisar intas cirka 25 % av en lärjungeårgång i realskola eller jämförlig skolform. Realexamen avlägges av omkring 8 %, studentexamen av ungefär 4 % och akademisk examen av omkring 2 % av en födelseårgång. Huvudparten av svensk ungdom i varje årsklass får således söka tillgodogöra sig de utbildningsmöjligheter, som stå till buds i våra yrkes- och folkhögskolor, liksom genom studier per korrespondens och i studiecirkelar eller också arbeta i förvärvslivet på skilda områden utan vare sig särskild yrkes- eller medborgarutbildning vid utbildningsanstalter eller kurser. Det kan förmodas, att flertalet ungdomar i förvärvslivet ej har någon mera nämnvärd fortbildning av här antytt slag utöver folkskolestadiet, vare sig teoretisk eller praktisk. Detta förhållande kan ej anses vara på något sätt tillfredsställande, vare sig med hänsyn till ungdomens möjligheter att nå önskvärd framgång i förvärvsarbetet eller med hänsyn till den ur alla synpunkter så välbehöfliga effektiviseringen av det svenska näringslivet.

Ej minst för en liten nation som vår gäller det att söka ge ungdomen den bästa tänkbara utbildning i skilda hänseenden. Behovet av en gedigen medborgarutbildning och fostran anmäler sig också med ökad styrka med hänsyn till de stora krav, som komma att ställas på medborgarna i vårt demokratiska samhälle, vilket på olika områden står i en ständigt skeende utveckling. På samma gång, som denna demokratiska utbildning och fostran bör göras så effektiv som möjligt inom alla grenar av skolväsendet, kan man dock inte komma ifrån, att den utbildning, som särskilt tar sikte på mogen och självverksam ungdom, har särskilt stor betydelse, när det gäller att fostra fram ledande grupper inom den generation, som skall föra den demokratiska utvecklingen vidare. Hit höra den fria folkbildningen i dess olika förgreningar och framför allt våra folkhögskolor.

De första folkhögskolorna i vårt land började sin verksamhet efter representationsreformens genomförande. Blivande kommunalmän och riksdagsmän ur bondeklassen fingo i dessa skolor grundläggande medborgerlig ut-

bildning, vilken var av avgörande betydelse för genomförandet av den demokratisering av samhällslivet, som blev möjlig genom representationsreformens införande. Efter utbyggandet av den politiska rösträtten inträdde representanter för arbetarklassen i allt större utsträckning i det offentliga livet, och vad våra folkhögskolor betytt för denna grupps medborgarbildning är ofta omvittnat. Genom tillkomsten av nya folkhögskolor över hela landet ofta i anknytning till skilda folkrörelser ha utbildningsmöjligheterna efter hand ökat, men de nuvarande förhållandena synas ge vid handen, att denna del av vårt undervisningsväsende måste avsevärt utbyggas och effektiviseras för att kunna tillgodose ett ständigt växande behov.

Vid folkhögskolorna råder nämligen f. n. mycket stor platsbrist. Följande uppgifter därom lämnades i pressen under hösten 1945:

»Elevantalet vid folkhögskolornas vinterkurser, vilket oavbrutet ökats under senare år, visar för de nu började kurserna den högsta siffran hittills. Det sammanlagda elevantalet är 5 450, eller omkring 450 mer än förra året. Sedan dess ha dock fyra nya folkhögskolor tillkommit, nämligen Södra Vätterbygdens folkhögskola, Jönköping, Hållands folkhögskola, Mellansels folkhögskola samt Härnösands folkhögskola. En av landets större folkhögskolor är dock ännu icke i gång i vinter, nämligen Sigtuna, vars lokaler tagits i bruk för förläggning av sjuka från de tyska interneringslägren. Över 1 300 elever ha av brist på plats icke kunnat tagas emot. Liksom förra året visar det manliga elevantalet en avsevärd ökning i såväl första som andra årskurserna. Det kan antas, att de av riksdagen beslutade höjda stipendierna för obemedlade elever kraftigt bidragit till elevökningen».

Enligt uppgift från sakkunnigt håll är den verkliga platsbristen vid folkhögskolorna avsevärt större än den anförda. I talet 1 300 inrymmas nämligen ej de många ungdomar, vilkas anmälan uteblivit på grund av förhandsupplysning om att respektive skolor varit fullbelagda. Platsbristen vid ungdomsskolor i övrigt av skilda slag är mycket stor under innevarande läsår. Till belysning av problemet nämna vi här några uppgifter om förhållandena vid jordbrukets skolor, vilka varit återgivna i pressen under december i fjol.

»Det finns knappast ett län, där det inte f. n. är aktuellt med en kraftig utbyggnad av jordbrukets skolor. Takten i utbyggandet har av olika anledningar varit alltför långsam under senare år. Under tiden har elevantalet till lantmanna-, lantbruks- och lanthushållsskolorna fortsatt att öka med påföljd, att man nu kommit i det läget, att stora skaror måste avvisas på grund av platsbrist. I höst var det sammanlagda antalet sökande till lantmannaskolorna 2 503. Vid 31 skolor ha tillsammans 721 sökande på grund av platsbristen inte kunnat tagas emot». Som nämnts är platsbristen stor också vid lanthusskolorna. Till de kurser vid lanthushållsskolorna, som började hösten 1945, hade man 1 300 sökande, varav endast 717 kunde beredas plats, vilket betyder, att ej mindre än 45 % måste avvisas.

De citerade uppgifterna vittna om den brist på utbildningsmöjligheter, som förefinnes vid folkhögskolor och jordbruksskolor, och samma förhållanden torde råda även inom andra kategorier av motsvarande ungdomsskolor.

Statsmakterna ha under senare år träffat viktiga beslut rörande yrkesundervisningen. Vi syfta härvid på besluten om inrättandet av lantmannaskolor år 1939 och av s. k. centrala verkstadsskolor år 1941. Det synes uppenbart, att den aktuella utbyggnaden av läroanstalter för dessa skolor skulle ha skett i raskare takt, om man bara kunnat erhålla byggnadstillstånd i tillräcklig utsträckning, men bristen på byggnadsmaterial har här lagt hinder i vägen. Utbyggnaden av övriga lärlings- och yrkesskolor i kommunal eller enskild regi har ej heller motsvarat behovet. Ej minst under senaste läsåret synes tillströmningen av elever till dylika skolor ha ökats i mycket hög grad, och på detta område krävas tydligen kraftiga åtgärder från statsmakternas sida för att kunna möta det växande behovet av yrkesutbildning.

Det anförda ger vid handen, att utbildningsmöjligheterna för majoriteten av svensk ungdom, som ej söker sig till högre undervisning, äro mindre tillfredsställande. Vi vilja i detta sammanhang särskilt rikta uppmärksamheten på det stora behovet av en allmänt medborgerlig utbildning och fostran för mera mogen ungdom. Som vi tidigare antytt tillgodoses denna utbildning i eminent mening vid våra folkhögskolor. Som huvudmän för dessa stå landsting eller organisationer av skilda slag. Lärarlönerna utgå till större delen av statsbidrag, och detta uppgick år 1944 till 2 240 000 kr. Medel i övrigt bestridas av vederbörande huvudman. Under år 1944 utgjorde antalet elever 6 636, därav 2 504 kvinnor och 4 132 män. Enligt statsliggaren utgår under läsåret 1945/46 statsbidrag med följande belopp:

Stipendier (förslagsanslag)	1 000 000 kr.
Förberedande samhällsvetenskaplig kurs (reservationsanslag)	15 000 »
Understöd för utbildande av lärare	11 000 »
Understöd	2 450 000 »
eller sammanlagt	3 476 000 kr.

De höjda stipendiebeloppen anses i hög grad ha bidragit till den ökade elevtillströmningen vid våra folkhögskolor. Man synes ha att räkna med att ett växande antal ungdomar kommer att söka sig till folkhögskolorna för att där erhålla den allmänt medborgerliga bildning och fostran, som dessa läroanstalter i första hand avse att ge. Redan nu är platsbristen mycket stor, och ett stort latent bildningsbehov förefinnes. I samma mån man höjer förmånerna för elever, som komma in vid våra ungdomsskolor, samtidigt som betydande grupper måste avvisas, leder detta till ökade orättvisor olika studieintresserade ungdomar emellan. En utbyggnad av våra folkhögskolor synes med hänsyn till anförda omständigheter i hög grad aktuell, och planeringen härför bör börja i så god tid som möjligt.

En väsentlig betingelse för en tillfredsställande utbyggnad av folkhögskolorna är ett utökat statsbidrag. De tidigare antydda besluten om lantmannaskolor och centrala verkstadsskolor inneburo betydande utbyggnad

av statsbidrag i skilda former. Så lämnas vid uppförandet av dessa skolor statsbidrag med respektive 75 och 50 % för bestridande av byggnadskostnaderna. Likaså utgår bidrag från staten med högst 50 % till uppsättning av inventarier vid centrala verkstadsskolor, varjämte driftbidrag i viss omfattning utanordnas. För uppförandet av internatsbyggnader vid centrala verkstadsskolor utgår jämväl statsbidrag med 50 %. En tillämpning av dessa statsbidragsformer till våra folkhögskolor skulle med all säkerhet i hög grad stimulera intresset för upprättandet av nya skolor och säkerställa deras lyckliga utveckling i skilda hänseenden.

Våra folkhögskolor ha som regel tillkommit genom privata initiativ från personer i en viss bygd eller från någon viss organisation. Landstingen ha sedan i stor utsträckning lämnat sitt stöd, varvid olika former av samverkan mellan dessa och de ursprungliga huvudmännen uppkommit. Det finns enligt vår mening ingen anledning att rubba på dessa förhållanden. Konsekvensen härav måste emellertid bli, att statsbidrag efter samma principer bör utgå till samtliga huvudmän, vilkas skolor stå öppna för all ungdom och som i övrigt äro anordnade på ett sådant sätt, att de kunna anses vara berättigade till statsbidrag.

Enligt vår mening bör folkhögskolan för framtiden liksom hittills stå principiellt fri gentemot andra skolor. Detta utesluter dock inte, att en utredning även bör syssla med den samverkan, som i vissa fall kan och bör äga rum mellan folkhögskolan och andra skolor. Dit höra de möjligheter som finnas att utnyttja folkhögskolan som förberedande utbildning för mogen ungdom, som vill gå vidare till andra skoltyper. Någon principell motsättning mellan bildning och utbildning finnes enligt vår mening inte. Jämväl i detta fall böra förutsättningarna för växt och anpassning bevaras för folkhögskolans del.

Den mångsidighet, som folkhögskolan har, och den anknytning till det praktiska livet, som den får redan därigenom, att elevklientelet kommer direkt från förvärvslivet, bör återspeglas även i fråga om rekryteringen av lärarkåren. Sedan gammalt har man vid bedömningen av lärarnas kompetens lagt avgörande vikt vid faktisk kunskap och praktisk duglighet samt intresse för uppgiften. Denna ordning bör även för framtiden upprätthållas. I linje härmed ligger kravet på ökade möjligheter för fortbildning av folkhögskollärare, ej minst i fråga om samhällsvetenskap, till vilken tanke riksdagen redan givit sin anslutning. Av största vikt är också, att vederbörande lärare erhålla sådan ekonomisk ställning, att en god rekrytering tryggas och som svarar mot den kvalificerade och ansvarsfyllda uppgift, de ha att fullgöra.

En utredning av folkhögskolans framtida verksamhet bör jämväl innefatta en översyn av olika möjligheter att kombinera kurser av olika slag. Ett flertal folkhögskolor ha under en följd av år anordnat tredje årskurser

med speciell inriktning. Tiden torde nu vara mogen att inpassa även dessa i den av statsmakterna stödda folkhögskoleverksamheten.

Flertalet av folkhögskolans elever ha huvudsakligen folkskola som bildningsunderlag. Detta underlag kommer inom den närmaste framtiden att förstärkas, enär obligatorisk sjunde klass skall vara genomförd vid landets alla folkskolor efter år 1948. En fortsatt utbyggnad av den obligatoriska skolplikten står också på dagordningen, liksom man har att räkna med en allmän effektivisering av folkskolans arbete på skilda vägar. Den antydda utvecklingen kommer dock ej, enligt vår mening, att eliminera behovet av en gedigen medborgerlig bildning och fostran för ungdom i mera mogen ålder.

Väsentliga delar av vårt undervisnings- och bildningsväsende ha nyligen varit eller äro under statlig utredning. Vi erinra i detta sammanhang om den omfattande skolreform, som förberetts av 1940 års skolutredning och som f. n. står på dagordningen. Tiden synes nu vara inne för en utbyggnad och förstärkning även av våra folkhögskolor. Det är dock därvid av största vikt, att folkhögskolans egenart för framtiden upprätthålles. I direktiven för 1940 års skolutredning anförde vederbörande departementschef bl. a. följande beträffande folkhögskolorna:

»Folkhögskolan spelar en framträdande roll i landets bildningsliv och har blivit en centralpunkt för det frivilliga och fria folkbildningsarbetet bland vuxen ungdom. Det är av stor vikt att folkhögskolan liksom det fria bildningsarbetet i övrigt får bibehålla sin nuvarande fria ställning utanför det egentliga, under mera bundna former arbetande skolsystemet som en värdefull komplettering av detta.»

Den principiella uppfattning beträffande folkhögskolans ställning och arbetsuppgifter, som här kommer till uttryck, dela vi således helt och hållet. Men å andra sidan synes det stå klart, att en rationell utbyggnad av folkhögskolan är sakligt motiverad, därest denna skolform i fortsättningen skall kunna bli i stånd att på ett tillfredsställande sätt tillgodose det stora behov av medborgerlig bildning, som av erfarenheten att döma förefinnes. I avslutning till vad vi här anför tillåta vi oss föreslå,

att riksdagen måtte besluta ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan med beaktande av i motionen anförda synpunkter.

Stockholm i januari 1946.

Gustaf Andersson
i Falun.

Wald. Svensson.

O. Malmberg,
Skövde.
Carl Björling.